

SOSYAL BİLİMLERİN RUHU: İLETİŞİM DİSİPLİNİNİN KAVRAMSAL SINIRLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

SümeYra TÜZÜN*

Öz

Etkileşim ve iletişim kavramları insan hayatının merkezinde olan iki kavramdır. Bu çalışma, iletişim öncesi, iletişim sırasında ve iletişim sonrası kavramlarının anlamlarını netleştirmeye çalışmaktadır. Bunun için öncelikle etkileşim, iletişim ve medya kavramları açıklanmış, daha sonra aralarındaki farklar ve ilişkiler gösterilmeye çalışılmıştır. Ardından, çalışmada dikkatlerin çekilmeye çalışıldığı bir diğer kavram, iletişim disiplininin merkezinde duran ancak Türkiye'deki bilimsel çalışmalar içinde bir hayli az yer işgal eden 'niyet' (intentionality) kavramıdır. Yabancı literatürde gerek yapay zeka gerekse iletişim alanında önemi fark edilen ve birçok çalışmada ele alınan niyet kavramının, bu bahisle, iletişim disiplini açısından önemine dikkatlerin çekilmesi ve literatürümüzdeki yerinin genişletilmesi amacı taşınmaktadır. Çalışma literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve bu alanda Türkçe'ye çevrilmemiş kaynaklar literatüre kazandırılmak istenmiştir. Çalışmanın kuramsal dayanağını, Bratman'ın 'pratik akıl yürütmede niyetin rolleri' modeli teşkil etmektedir. Çalışmanın son kısmı, bir giriş cümlesi niteliğinde siyasal iletişim alanına model perspektifinden bakmaktadır. Kendi içinde karmaşık bir yapıya işaret eden niyet kavramı, siyasal aktörlerin niyetleri kapsamında ele alındığında daha karmaşık hale gelmektedir. Bu çalışma kuşkusuz, tam bir açıklamadan ziyade insan varlığının ilişki içinde olduğu her durumda var olan niyet kavramına dikkatleri çekip, bu alanda yapılacak çalışmalara duyulan ihtiyacı göstermek istemektedir.

Anahtar Kelimeler: İletişim Bilimi, Etkileşim, Medya, Niyetlilik, Siyasal İletişim

THE SOUL OF SOCIAL SCIENCES: AN EVALUATION ON CONCEPTUAL BOUNDARIES OF COMMUNICATION DISCIPLINE

Abstract

The concepts of interaction and communication have central importance in human life. This study tries to clarify the meanings of pre-communication, during-communication, and post-communication processes. This clarification is shown first

* Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
smeYra_tzn@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2508-1129>.

by explaining the interaction, communication, and media concepts and then indicating their differences and relations. Then another important concept that we tried to attract attention to is intentionality. Intentionality is at the core of the communication discipline, but it needs to gain ground in scientific studies in Turkey. Therefore, this study discusses the concept of intentionality, whose importance is mainly appreciated by foreign literature, especially in artificial intelligence and communication.. This study was carried out based on the literature review and aimed to bring the sources that needed to be translated into Turkish in this field. Furthermore, this study aimed to gain attention to the importance of intentionality and extend its ground in our literature. The study's theoretical basis is Bratman's 'roles of intention in practical reasoning' model. The last part of the study examines political communication from the model perspective as an introductory sentence. Of course, this study does not offer a complete explanation and wants to draw attention to the concept of intention, which exists in every situation in which human existence is in contact, and to show the need for studies in this field.

Keywords: Communication Science, Interaction, Media, Intentionality, Political Communication

Giriş

Nefes almak gibi hayatın her anını kuşatan etkileşim ve iletişim kavramlarına, hayatlarımızdaki yerleriyle ters orantılı olarak hakimizdir. Elimizde bir yığın kelime, aklımızda bir sürü görüntü ve anlamla ilişki halindeyizdir ve bu içsel ilişkiyi dışsallaştırma noktasında da birçok problemle karşı karşıyayızdır. Etkileşim ve iletişimle ilgili bu problemlerin neler olduğunu kişiden sıralamasını istesek, belki onun bile farkında olmadığı başlıklar söz konusu olacaktır. Hayatımızın her anında varlığını sürdüren etkileşim ve iletişim noktasında yaşanabilecek problemlere ilişkin kabaca bir liste hazırlayalım dersek:

- Henüz sembolik düzeye bile ulaşmamış, tamamen hisler boyutunda kişinin deneyimi (iletişim öncesi)

- Kişinin bu deneyimini belirli şekillerde algıladıktan sonra gündelik yaşamından ona uygun olan kelimeleri, ifadeleri, sembolleri arama süreci (semantik düzlemde kavramsal tekabülîyet)

- Yaşanılan deneyimin sembolik bir gösterge olan dille ifade edilmesi (etkileşim süreci)

- İfade edilen anlamla, o anlamın ifade edilmeden önce his boyutundaki hali arasındaki uçurum (anlam kaybı derecesi)

- Deneyimin ifade edildiği kişide oluşturduğu anlam (anlam örtüşme düzeyi)

- Diyalog süreciyle benzer anlamlarda buluşulduğuna ilişkin uzlaşım (consensus) bir diğer deyişle gerçekleştirilen iletişim ya da böyle bir ortak anlam alanından buluşmamaktan kaynaklı iletişim çatışmaları.

Bu çalışmada, yukarıda ifade edilen iletişim süreçlerine ilişkin kavramların anlam alanları netleştirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, ilk olarak etkileşim, iletişim, medya kavramlarına ilişkin açıklamalar, aralarındaki farklılıklar ve ilişkiler gösterilmeye çalışılacaktır. Yukarıdaki

listede kabaca sıralanan maddelere bir de iletişimle et-tırnak ilişkisi halinde olan niyet maddesini ekleyecek olursak, kavramların anlam alanları derinleşecektir. Hal böyle iken, basitçe iletişim diye ifade edilen kavramın sınırlarını, ilişkili kavramların anlam alanlarını da netleştirmek göstermek gerekmektedir. Bu çalışmada dikkatleri çekmesi arzu edilen bir husus ise niyet (intentionality) kavramının iletişim bilimi açısından önemidir. İletişim disiplininin merkezinde yer alan bir kavram olmasına karşın hakıyla ele alınmadığı tespit edilmiştir. Yabancı literatürde gerek yapay zeka gerekse iletişim alanında önemi fark edilen ve birçok çalışmada ele alınan niyet kavramının, bu bahisle, iletişim disiplini açısından önemine dikkatlerin çekilmesi umudu taşınmaktadır. Çalışmada Bratman'ın 'pratik akıl yürütmede niyetin rolleri' modeli kuramsal dayanak teşkil etmektedir. Literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada, dikkatlerin çekilmesinin umut edildiği niyet kavramı, bir giriş cümlesi niteliğinde siyasal iletişim perspektifinden ele alınmıştır.

1. ETKİLEŞİM, İLETİŞİM VE MEDYA KAVRAMLARININ ANLAMSAL SINIRLARI

Etkileşim ve iletişim kavramları, iletişim disiplininde en sık geçen kavramlardan olmasına karşılık, anlamsal farklılıkları ve sınırları üzerindeki müphemlik örtüsü tam olarak kaldırılamamıştır. Bu sebeple çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Kavramsal karmaşaya eklenen bir diğer karışıklık ise iletişim kavramının medya kavramı ile olan ilişkisinde belirmektedir. Çoğu zaman medya araçlarının iletişimi aracılardan rolü unutulmakta ve bu araçlar bizzat iletişim kavramının yerini almaktadır. Dolayısıyla birbirleriyle ilişkili olan bu üç önemli kavramın sınırlarının anlaşılması, akademik alanda bir disiplin olarak konumlandırılan iletişimin ayaklarının yere basması açısından önem arz etmektedir.

Cohen, Morgan ve Pollack (1990: 1-2), iletişim ve söylemi açıklama amacıyla olan her teorinin altı başlık halinde sıralanan şu sorunları ele alması gerektiğini söyler:

1. Anlam sorunu: Anlam nedir? Cümlelerden kelimelere bütün ifadeleri analiz etmeye ve doğal dil konuşmalarında gerçekleştirilen iletişimi ve bilgiyi karakterize etmeye uygun olan tek bir kavram var mıdır?

2. Kompozisyon sorunu: Bu karmaşık ifadelerin anlamları, nasıl onların parçalarının anlamlarının ve sentaktik düzenlemelerinin bir fonksiyonudur? Karmaşık bir ifadenin anlamının, onun parçalarının anlamlarından çıkarılabileceği ilkeleri nelerdir?

3. Eylem (action) sorunu: Telaffuz edilen bir cümleyle kişi nasıl oluyor da salt söyleme eyleminin ötesinde çok sayıda eylemi sergileyebilir?

4. Dolaylılık sorunu: Nasıl oluyor da bir cümlenin telaffuzu, telaffuz edilen cümlenin kelimesi kelimesine olan gerçek anlamının çok daha ötesine taşıyabilir?

5. Söylem kompozisyonu sorunu: Nasıl oluyor da bağlantılı bir söylemin yorumlanması, onu oluşturan cümlelerin anlamlarının toplamından daha fazlası anlamına gelebilir?

6. İletişim sorunu: İletişim nedir? Doğal dildeki iletişim, dilsel olmayan iletişimle nasıl ilişkilidir? Dilsel iletişim, telaffuz edilen ifadelerin anlamlarıyla nasıl ilişkilidir?

Bu sorular, iletişimi gerçekleştirmede bir araç olan dilin, iletişim amaçlarını gerçekleştirmedeki rolüne ciddi anlamda irdelemektedir. Bireylerin zihinleri arasında köprüler kuran, sembolik göstergeler olan yazılı-sözlü kelimelerden, işaretlerden oluşan dil, çok boyutlu bir araştırma konusudur (İngeç, 2022: 2-4). İletişimi aracıl原因an dil, toplumun geçmişinden getirdiği ve onu geleceğine taşıyacak unsurları ihtiva etmektedir.

Bu çalışmada, sosyal bilimlerin ruhunu oluşturan iletişimdir ve sosyal bilimlerdeki bütün disiplinlerin kesişim noktası da yine iletişimdir iddiası öne sürülmektedir. Böyle bir iddia elbette belirli bir açıklamayı gerekli kılmaktadır. Bu iddiayı desteklemek adına ilk olarak, sosyal bilimlerdeki disiplinlerin, doğal bilimlerden farklı olarak, epistemolojik olarak kurulan yapılar olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada da Dilthey'in doğal bilimlerin açıklanmak, sosyal bilimlere ise anlamak için vardır şeklinde açıklamasına sığınabiliriz (Anık, 2010: 9).

Açıklanmak için var olan doğal bilimlere, daha ziyade ontolojik alandaki varlıkların çalışma yasalarına, süreçlerine ve sistemlerine bakar. Bu alanlara müdahale etmeden bakan bilim insanı, dış dünya gerçekliğini bilinmeyen bir gizem olmaktan çıkartıp insana yakınlaştırmak ve onun yasalarıyla uyumlu yaşam alanları inşa etmek ister. Aynı zamanda müdahale edemediği ve kendisini tehdit eden unsurlara yönelik tedbirler alır. Kimi zaman dış dünyada gözükmeyen gizli potansiyelleri fark eder ve icatlar ile ondan faydalanır, yaşamı kolaylaştırır, imkanları oluşturur. İnsanoğlunun yaşamı boyunca doğada görünmediği şekilde, ancak potansiyel olarak sahip olunan bu keşifleri insanlık son bulana kadar devam edecektir. Bugün iletişim teknolojileri adı altında, internet, mobil telefonlar ve tabletler gibi teknolojileri var eden; ontolojik alanda sıradan insana gözükmeyen ancak bilim insanının sahip olduğu özellikler ile açığa çıkardığı varlıklardır.

Doğayı açıklayan varlık ise insandır. İnsan doğayı açıklarken, bir diğer deyişle ontolojik alanı açıklarken, dili kullanır. Dil ise tamamen toplumsal alanda var edilmiş sembolik anlam alanlarıdır. Dil, ontolojik dünyaya bakan insan zihninin, epistemolojik olarak var ettiği bir gerçekliktir. Dikkat edilmesi gereken husus ise, bu gerçekliğin ontolojik dünya ile zaruri bir bağının olmamasıdır. Daha açık bir ifadeyle, ontolojik gerçekliklerden tamamen bağımsız ve hatta tamamen alakasız, ama ontolojik gerçekliklere dayanan epistemolojik gerçeklikler var olabilir. Toplumsal alanda sahip olduğumuz hurafeleri, batıl inançları hatırlamamız bunu anlamamız için kafidir. Kargaların ya da baykuşların bir evin damına konmasının hayra alamet olmaması, belirli bir sudan içilen suyun kısmeti açacağı, bir ağacın dallarına bağlanan dilek çaputlarını düşünün. Bunların gerçeklikleri ontolojik

alandaki bir bilgiden kaynaklanmaz. Ona eklenen insanın var ettiği epistemolojik bilgisidir. Whitehead (2019: 32) bunu sembolizm ve doğrudan bilgi arasındaki fark üzerinden şöyle açıklar:

“Sembolizm ile doğrudan bilgi arasında büyük bir fark vardır. Doğrudan tecrübe ‘yanılmaz’dır. Tecrübe ettiğiniz şeyi tecrübe etmişsinizdir, o kadar. Fakat sembolizm oldukça ‘yanılabilir’ bir yapıya sahiptir. Bu, şu anlamda bir yanılabilirliktir: Sembolizm, sembolizme dayanarak dünyadaki varlığını varsayabileceğimiz örneklemeleri bulunmayan ve salt kavramlardan ibaret olan şeyler hakkında bir takım inanç, duygu ve fiilleri netice verebilir”.

Konudan fazla uzaklaşmadan, dilin gerek epistemolojik gerekse ontolojik alandaki bütün birikimleri açıklamada kullanılan özelliğine dönelim. Dil, bir topluma ayna tutan önemli göstergelerdendir. Zira dil, kullanıldığı biçimiyle toplumsal alanda ortaklaşa kabul edilmiş olan anlamları ifade etmektedir. Kelimeler, işaret ettikleri şeyi yansıtmaz ancak işaret edilen o şeyi hangi kelimenin karşılayacağına ilişkin kılınan kararı gösterir. Kelimeler olmaksızın dış dünyada yer alan ne varsa olgusaldır. Bu olguların insanın algı süzgecinden geçip, belirli bir anlam perspektifinden bir şeyler ifade etmesi ise fenomendir (Cüceloğlu, 2002: 30-31). Olgular, toplumlardan toplumlara yaklaşım bakımından farklılıklar göstererek tezahür ederler. Bu farklılıklar bilim insanı için incelenmesi gereken toplumsal fenomenlerdir. Toplumsal alan bir simge havuzudur. Bu havuzu genel anlamlar doldurmaktadır. Genel anlamlar üzerinde toplumsal bir buluşma söz konusudur. Vatan, millet, memleket gibi kelimelerinin ifade ettiği anlamlar üzerinde söz gelimi genel bir mutabakat söz konusudur. Ancak bu genel anlamlar içinde bireysel farklılaşmış anlamlar da yerini bulur (Cohen, 1999: 11-12). Bu farklılaşmış olan bireysel anlamlar da zaten bir toplumun dinamizmini oluşturur. Bu dinamizm de dili kullanan bireyler gibi, dilin kendisinin de canlı olduğunu göstermektedir. Bu canlılığın ruhu da insanın zihnidir. Dil, bir beden gibi insan zihnini kendi üzerinde taşır. Dolayısıyla, insan zihni dil olmaksızın kendini gösteremez, bir diğer deyişle, düşünceler dil olmaksızın var olamaz (Doğru, 1996: 18). Bu bakımdan dil ve düşünceyi et-tırnak ya da beden-ruh ilişkisi olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Dilin mahiyetine ilişkin bu açıklamalar aslında bize, bizzat dilin kendisinin bir medya olduğunu göstermektedir. Medyatik bir gösterge olarak dil, etkileşim ve iletişim kavramlarıyla ilişkili ancak ayrı bir kavramsal alana sahiptir. “Medya olmasaydı, insan varlıkları arasında iletişim diye bir etkinlik olmazdı. İletişim etkinliğine aracılık ettiği, iletişim etkinliğini görünür kıldığı ve onu işlevsel hale getirdiği için medya, özgün bir anlam alanına sahiptir (Anık, 2018: 31)”. Medium kelimesinin çoğulu olan medya göstergesel sistemlere işaret etmektedir. Göstergesel sistemler, insan zihninde teşekkül eden manaları açığa çıkaran, yazılı sözlü kelimeler, semboller, sesler ve jestleri ifade etmektedir. Dil ise, insan zihnindeki anlamları taşımada en başta gelen göstergesel bir sistem, bir diğer deyişle medyatik mekanizmadır. İnsan zihnine

ayna tutma özelliğine sahip olduğu için çoğu zaman dil, bir medyatik mekanizma olarak değil, iletişimin kendisi olarak düşünülmüştür.

Dili yapısal, sembolik, semantik gibi birçok veçheden ele alan çalışmalar mevcuttur. Ancak burada bu çalışmalardan bahsedilmeyip, bireylerin ve toplumların zihniyet dünyalarına ayna tutan dilin mahiyetine biraz değinmiş olmanın peşinden, iletişim kavramına değinilecektir. Buraya kadar yazılanlar, medya kavramının etkileşim ve iletişim kavramlarından farklılıklarına işaret etme gayesi içermektedir.

İletişim nedir sorusuna verilen pek çok cevabın özü; kişilerarası, bilgi, duygu, düşünce, anlam aktarımına dayanmaktadır. Aktarmak ve paylaşmak fiilleri iletişimin tanımlanmasında en çok kullanılan ifadelerdendir. Bu ifadeler kimi zaman, kaynak, alıcı, mesaj, kod alıcı, kanal gibi mekanik ifadelerle belirlemiştir. Kimi zamansa semantik bağlamda anlamların paylaşılması vurgusu üzerinden ifade edilmiştir. Gönenç (2007: 91), iletişimi “etkileme, bilgilendirme, yönlendirme niteliği ile bireylerin, toplumun fiziksel, düşünsel ve ruhsal tepkilerini belirlemede etkin olan itici bir güç” olarak ifade etmektedir.

Oskay (2011: 9) iletişimi, “birbirlerine ortamlarındaki nesnelere, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirini ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı –içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimleri” olarak tanımlar. Tanım kavramın geldiği Latince communication kelimesindeki ‘ortaklaşım’ anlamını, benzerlik ve aynılık vurgusuyla muhteva etmektedir.

İletişim dar anlamıyla anlam mübadelesine bakar. İletişimi bir disiplin, bir sorunsal ve sayısız örnek vakalarıyla bir inceleme alanı kılan ise bu anlamsal alandır. Çünkü iletişime konu olan meseleler, insanın aklında canlandırdığı bir yeşil elma gibi değildir. Yeşil elma gibi tekil bir yapı ile ifade ettiğimiz anlam, bütün yeşil elmaları genelleyen, onları bir, iki kelimeye indirgeyip, hepsini tek ve benzer kılan bir özellik arz etmektedir. Toplumsal hayatta da çoğu zaman benzer genelleyici ifadeleri insanlar üzerinde kullanabiliriz; asabi insan, anlayışlı insan, ahlaklı ya da ahlaksız insan, solcu, sağcı, dindar, ateist, samimi ya da soğuk insan, fedakar insan, bencil ve egoist insan ve benzeri binlerce kalıp ifadelerimiz vardır. Bu ifadeleri kullandığımız durumlarda, onların gerçekte öyle olduğuna ilişkin yeşil elma örneğindeki kadar bize katılan bulamayabiliriz. Hatta katılmak bir yana, bu ifadeleri kullandığımız zaman çok sert muamelelere dahi maruz kalabiliriz. Benzer anlamları kullananları düşündüğümüz insanlara yaklaşır, diğerlerinden uzaklaşırız. Kutuplaşmalar, birliktelikler böyle anlamsal çatışmaların ve uyuşmaların neticesinde oluşurlar. Ancak bu oluşumlar, genellenebilecek kurallara bağlı oluşmamaktadır. Searle’ün (1996: 105) ifade ettiği gibi: “Genellemeler, hep bir kurala uygunluğu içerir. Böyle bir ‘kurala uygunluğu’ bilme, belki olacak olanı önceden kestirmemize yararlı olur, ama insan davranışının bireyselliği konusunda hiçbir şeyi açıklamaz”.

İletişim kavramı üzerinde düşünen hemen her araştırmacının karşısına etkileşim, iletişim, ilişki kavramları çıkmaktadır. İki kişinin arasında geçen her türden sözlü-sözsüz münasebet bir iletişim midir? İletişimsizlik mümkün müdür? Benzeri sorular çerçevesinde, insan varlığını çevreleyen dış dünyadaki her etkenin, kokuların dahi, iletişim yolunda bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin niteliğine göre iletişimin durumu hakkına yorum yapılabileceğine ulaşılmıştır (Anık, 2014: 221). İnsan zihni dünyaya geldiğinden itibaren etkilere maruz kalır ve bu etkilerin birçoğu hayatı boyunca da çeşitli şekillerde varlığını sürdürür. Geçmişin huzurlu anlarını saran tatlar, kokular, mekanlar, sesler ve yüzler bizim için ne zaman karşılaştık huzuru çağrıştıran etkenler olabilir. Keza hayatımızın zor günlerinde maruz kaldığımız tüm etkenlerin de bizi huzursuz kılması muhtemeldir. Dolayısıyla, etkileşim kavramının, her zaman etkileşimin gerçekleştiği ana bağlı kaldığını da söyleyemeyiz. Düşünen varlıklar olarak bugünle, geçmişle ve gelecekle sürekli olarak temas halindeyizdir. Bu bağlamda etkileşim, iletişim sürecinde, iletişimi önceleyen bir aşamaya işaret etmektedir.

İletişim içinse, communication kelimesinin işaret ettiği gibi bir ortaklaşımın olması söz konusudur. Bu ortaklaşım ise, iletişim disiplini açısından çok önem ifade eden niyet (intention) kavramına odaklanmayı gerektirmektedir. Zira belirli bir etki neticesinde, kişilerin ortak niyetlerle ilişki kurması iletişim kavramına tekabül etmektedir (Anık, 2014: 222). Bilhassa yapay zeka üzerine gerçekleştirilen çalışmalar, iletişimin doğasında yer alan bu niyet kavramına yoğunlaşmaktadır. Çünkü insan gibi düşünen ve hareket eden makine tasarımı hedefini başarıya ulaştıracak kilit nokta, niyet kavramını anlamaktan geçmektedir.

Buradan niyet kavramına geçmeden özetleyecek olursak; dış dünya tarafından sürekli bilgi ve veri akışına maruz kalan insanın zihninde oluşan anlamlar, belirli kelimelerle ya da sembol ve işaretlerle somutluk kazanmaktadır. Bu kelimelerden, sembol ve işaretlerden müteşekkil dil, toplumsal alandaki mutabakat neticesinde var olan epistemolojik alana işaret etmektedir. Bu alan, öznel ve nesnel bilgilerden oluşur ve bir toplumun somut ve soyut, başka bir ifadeyle maddi-manevi tüm birikimlerini kapsar. Anık (2014: 51-54), bu birikimi temsiliyet mekanizması adı altında açıklamaktadır. Dil, medyatik araçların başında gelmektedir. Bir medyatik araç olmaksızın, iletişimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Medya aracılığıyla kişilerarası ilişkilerden, toplumsal ilişkilere her alan toplumsal bir mutabakatla inşa edilir. İlişkiler gibi, kurumsal yapılar, siyasal ve ekonomik düzenler, kısacası toplumsal hayatı oluşturup kuşatan bütün alanlar da yine mutabakatla inşa edilmektedir. Toplumsal miras olarak nesillerden nesillere aktarılan ve her neslin kurduğu ilişkilerle yeniden şekillenen bu ilişkiler ağı dinamik toplum kavramını anlatmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal alanda insanlar etkileşime geçtikçe, sabit ve değişmez bir yapıda olmayan anlamlar da sürekli olarak değişecektir. Zira, anlamın taşıyıcısı dildir ve insanların bir dili kullanması gramer bilgisinden ibaret değildir. Her birey kendine has bir şekilde iletişim

eylemini gerçekleştirir ve bu sayede gerek insanlarla gerek dış dünyayla yeni ilişki ağları oluşturulur (Açıköz, 2003: 73). Bu şekilde oluşan her ilişki benzersizdir. Bu özellikler, bir toplumu sürekli devinik ve sürekli dönüşen bir yapıda kılacaktır. Anlamaların bu dinamik yapısı üzerinde düşünmemiz gerektiğinde ise karşımıza hemen niyet kavramı belirecektir. Zira anlamlar, niyetlerimizin rotasını, niyetler ise ilişkilerimizin yönünü tayin etmektedir.

2. İLETİŞİMDE NİYET

Anlayan, anladığımı ifade eden ve anladıkları üzerinden hayatına yön veren insan varlığı, anlaşılması kolay olmayan bir gizemdir. Doğada bulunan canlı-cansız birçok varlığın hareketlerinin yönünü kestirmek mümkün olsa da insan için böyle bir kestirim söz konusu değildir. Dahası sadece ortaya konulmamış olan davranışları için değil, ortaya koyduğu davranışları için dahi net bir şey söylemek kolay değildir. Bazen belirli bir sebepten yapıldığı düşünülen eylemin gerçekleştirilme amaçları gerçekte çok farklı nedenlere dayanabilir. Bu müphemlik, toplumsal bir varlık olan insanın sahip olduğu niyetlerden kaynaklanmaktadır. İletişimi başlatan, ona sürekli olarak yön veren, ilişkileri başlatan, sonlandıran, sürdüren ve yeni ilişkiler kurduran bir kavramdır niyet.

İnsan zihninin dış dünya ile kurduğu ilişkinin adı niyetlilik (Searle, 2015: 99). İnsan zihni denilince, dört kavram önem arz etmektedir. Bu kavramları Anık (2017: 318-324), akıl, mantık, zeka ve bilinç olarak açıklar. Bu dört kavram ise, bireyin algılama sınırlarına giren (zeka) dış dünyadaki belirli bir durumu, anlamlandırma, analiz etme, zihinsel düzenlemeye tabi tutması (akıl) ve bunu belirli kavramlarla ifade etmesi (mantık) neticesinde zihnini geçmişten o ana kadar var olan tüm yapı ile uyumlu hale getirecek ve geleceğe ilişkin projeksiyonlarını da düzenleyecek şekilde yeniden biçimlendirmesi (bilinç) ile ilişkilidir. Bu biçimlendirmeyle de kişinin niyetleri oluşmaktadır. İnsanı çepeçevre saran dış dünya bireyin algı alanlarına girdikçe, bir diğer deyişle, birey dış dünya ile etkileşime geçtiği sürece niyetleri pekişecek, değişecek ve yapılandırılacaktır.

İnsan zihni, ait olduğu toplumun uzlaşımı kabul ettiği ve üyelerini de benzer minvalde hareket etmeleri için yönlendirdiği uygun davranışlar ve tavırlardan da etkilenmektedir. Dolayısıyla, bireyin davranışlarını organize etmede öznel niyetlerinin yanı sıra toplumsal niyetlerin de rolü bulunmaktadır. Bu rol, bireyin bile farkında olmadan yansıttığı toplumsal bir nitelik arz etmektedir. Bireysel ve toplumsal zihniyet, toplumsal alanda kurulan etkileşim ve iletişimlerle tezahür etmektedir (Ünal, 2022: 21-23).

Niyet kavramını hem eylemlerimiz hem de zihinlerimiz için kullanırız. Bratman (1990: 15-16) niyet nedir sorusunu, bir şey yapmaya niyetlenmek olarak tanımlar. Niyet, kimi zaman bir şeyler yapmayı amaçladığımızda (niyetlendiğimizde) zihnimizin ve eylemimizin sağduyu kavrayışının bir parçasıdır. Bu tarz niyetler sıklıkla, gelecekte belirli şekillerde davranışlar sergilediğimiz niyetlerdir. Niyetin doğasının ne olduğuna ilişkin soruyu açıklamada ilk adım olarak, sahip olunan bu 'geleceğe yönelik niyet' (future-

direct intention) türünün ne olduğunu bilmek gerektiğini düşünür. Onun yaklaşımı, zihin ve eylem felsefesindeki işlevselci gelenek üzerinde genişçe konuşmayı içermektedir. Bratman, ‘niyetin işlevsel rollerini belirleyerek, bir şey yapmaya niyet etmenin ne olduğunu’ anlatır. Bunun için; niyetler, diğer psikolojik durumlar (inanç ve arzu gibi), ilgili psikolojik süreçler ve aktiviteler (pratik akıl yürütme gibi) ve önemli girdiler ile çıktılar arasındaki yani algı ve eylem (davranış) arasındaki sistematik ilişkileri açıkça eklemlememiz gerekmektedir. Sağduyuya dayalı niyet, inanç, arzu, algı ve eyleme ilişkin anlayışlarımız, bu fenomenlerin gömülü olduğu düzenlerin altında yatan uygun varsayımlara bağlıdır. Diğer tüm değişkenlerin sabit olduğu düzenlere ve uygun soyutlamalara bağlı olmak, bu işin doğal bir parçası ve olmazsa olmazdır. Bratman, geleceğe yönelik niyetlerin, psikolojide hem bireysel hem de sosyal olarak merkezi bir rol oynadığını ve akıllı bir eylem teorisinde bunların görmezden gelinmesinin ciddi bir hata olacağını düşünmektedir.

Niyetlilik (intentionality) bir şeye yönelmenin zihinsel durumu olarak ve kasıtlı eylem (intentional action) bir amacın temsili olarak, araçları ve amaçları bilinçli bir şekilde ayırt etme yeteneğine işaret ederek ifade edilebilir. Niyetliliğin bu tanımı; niyetin yönü (bir şeye yönelmiş olma), zihinsel/temsili boyutu (bir temsile sahip olma) ve psikolojik değeri (bir şeyi hedefleme) gibi bazı özellikleri içerir. Ayrıca, bir niyeti formüle etmek için benlik (iç dünya) ile dış dünya arasında ayırım yapmak gerekir. Bu ayırım, niyetin (kasıtlı ilişkilerin) etkileşimli ve ilişkisel bileşenini oluşturur. Aslında, kasıtlı etkinlik her zaman bir fail tarafından gerçekleştirilir ve harici olarak algılanan bir şeye veya birine yöneliktir (Balconi, 2010: 160). Dolayısıyla niyetlilik kavramı hem kişinin içsel alemini hem de onu çepeçevre saran dış dünya gerçekliğini içerir.

Searle (2015: 166-166), niyetlilik kavramını anlam ile ilişkilendirir. Kişiler düşüncelerini, duygularını, amaçlarını sembolik göstergeler olan sözcüklerden ve işaretlerden müteşekkil dille ifade ederler. Bu göstergeler, kişilerin iletişim niyetlerinden türemişlerdir. Dolayısıyla, dilbilgisine dayalı oluşturulmuş cümlelerden ibaret değildir. Belirli bir kasıtlı ifade edilirler. Bu kasıtlar, kişilerin niyetlerine göre farklı anlamları taşıma kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla içinde anlamın kalıplaştığı cümleler yoktur. İçinde farklı niyetlere dayalı, farklı anlamları taşıyan cümleler söz konusudur. Kişi niyetine hizmet edecek sözleri, bu hizmeti yerine getirecek göstergeler üzerinden dile getirir. Bu sayede niyetlerini görünür ve anlaşılır kılmaya çalışır. Dolayısıyla, kurduğu cümleler niyetinin gerçekleştirilme şartlarını ifade etmektedir. Niyetini taşıyan anlamlı kelimeler, niyetin gerçekleştirilme şartını oluştururlar. Dolayısıyla, anlamın sınırları, niyetin sınırlarıdır. Böyle olunca da herhangi bir kelimenin sözlük anlamından öte bir kullanım şekli belirmektedir. Kelimenin sahip olduğu sözlük anlamının dışında, kişinin o kelimeye yüklediği anlam, o kelimenin niyetinin yönünü göstermektedir. Kişinin herhangi bir kelimeye yüklediği anlam, iletişimin gerçekleştirildiği bağlama göre farklı özellikler gösterebilir. Dolayısıyla, belirli genel bir anlam olan herhangi bir kelime, iletişim amaçlarına bağlı olarak toplumsal

etkileşimlerin yer aldığı sistemde çok farklı anlamsal alanlara sahip olabilir. Bu farklılığı sağlayan, açıktır ki, kelimelerin kendisinde saklı olan geniş anlam alanları değil, kişilerin onlara yüklemek istedikleri anlamlardır. İnsan zihninin dış dünya ile kurduğu ilişkiler adedince kelimeler anlam alanını genişletebilir. Bu genişlik, iletişimin gerçekleştirildiği bağlamlarda oluşturulan uzlaşımlarla anlaşılabilirlik kazanır.

Grice iletişimde tarafların birbirlerinin niyetlerini anlamalarının, içinde buldukları bağlamlar ve bu bağlamlar içinde oluşturdukları varsayımlar ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. Oluşturulan varsayımlar, iletişim sürecindeki bağlamsal değişkenlere bağlı olarak tarafların zihinlerinde gerçekleştirdikleri senaryolardır. Gerçekleştirilen iletişimin bir amacı varsa, bu amacın arka planında da toplumsal yapıya bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda Grice sezdirim kavramını kullanır ve iletişim kuran rasyonel bireylerin belirli bir işbirliği içinde iletişimi gerçekleştirdiklerini ifade eder. Bu işbirliğinden kasıt ortak amaçlar ve niyetlerdir. İletişim sürecinde sezdirimi ortaya çıkaran üç temel unsur vardır. İlki, konuşmada geçen kelimelerin, cümlelerin gerçek dil bilgisel anlamıdır. İkincisi, konuşmanın gerçekleştiği ve tarafların paylaştığı bağlamdaki anlamdır. Ve üçüncüsü, konuşmacıların nitelik, nicelik, bağıntı ve tarz kurallarını içeren işbirliği ilkesine uymalarıdır (Akt. Yetkiner, 2009: 17-19).

Kasıtlı eylem, birbiriyle ilişkili olan 'bilinç ve dikkat' kavramlarına atıfta bulunarak kasıtlı olmayan eylemden ayırt edilebilir. İletişim zemininde niyetler, birine el sallamak gibi iletişime yönelik gündelik, basit ve niyetliliğin minimum düzeyde olduğu eylemlerden, yalan söylemek gibi daha kapsamlı, kompleks ve niyetliliğin maksimum düzeyde olduğu eylemlere kadar bütün iletişim türlerini kapsar. Ancak daha kapsamlı ve kompleks olan niyetlilikler, iletişim eyleminin kasıtlı ve stratejik planlamasında bilincin ve dikkatin müdahalesini gerektirir (Balconi, 2010: 160)

Niyetler akıl yürütmelere dayalı olarak oluşurlar. Yarın için bir yere gitmeye niyetlendiğimizde oraya nasıl gideceğimizi halletmemiz gerekmektedir. Bu tarz akıl yürütmeye gideceğimiz yere ilişkin niyetimiz önemli bir girdidir ve merkezi bir rolü bulunmaktadır. Pratik akıl yürütme, lehte ve aleyhte olan çelişkili seçenekler için bu çelişkili düşünceleri tartıp biçme meselesidir. Bu ölçüp biçme işinde mevcut çelişkili düşüncelerle ilgili düşünceler, failin arzuları, değerleri, ilgileri ve inançları tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla niyetlerin oluşturulduğu akıl yürütme sürecinde, sahip olunan arzu ve inançlar değerlendirilir. Pratik akıl yürütme tamamıyla eylemi gerçekleştirmek için arzu-inanç nedenlerini tartıp biçmek meselesidir (Bratman, 1990: 17).

Buradan hareketle, niyetlerin gerçekleşmesinde, inançlara, düşüncelere, beklentilere, arzulara ve benzeri unsurlara dayalı olan akıl yürütmeler gibi planların da önemli bir yeri vardır. Niyet kavramı kişi ve onun çevresiyle alakalı bir kavram olduğu için, niyetler belirli bir plan çerçevesinde oluşturulurlar. Geleceğe yönelik niyetler hem kişilerarası hem de kişinin kendi koordinasyonlarının sağlanmasına yardım etmektedir. Nasıl diye sorulursa,

cevabın bir kısmı dikkat edilmesi gereken şu husustan gelmektedir: Geleceğe yönelik niyetler umumiyetle daha büyük planların bir cüzüdür. Söz gelimi yarın bir yere gitmeye niyet edilirse, bu niyet, o haftaki faaliyetlerin ve daha büyük bir eylem planının içine girerek, kişinin başkalarıyla olan faaliyetlerini koordine etmesine yardım eder. Böyle bir niyet, gidilmek istenen yere nasıl gidileceği, oraya gidilirken nelerin götürüleceği, oraya gidildiği zaman kalan işleri halletmesi için kimlerin olacağı ve benzeri sorunları düşünmeyi gerektirir. Dolayısıyla böyle bir niyetin, kişinin niyetini gerçekleştirdiği zaman dilimini, niyetini gerçekleştireceği gelecek zaman dilimini ve niyetinden etkilenecek diğer kişileri kapsamaması gerekmektedir. Bu ise, sahip olunan kaynaklar ve sınırlar çerçevesinde ve onlarla uyumlu olarak, kişinin kendisini ve çevresini kuşatan bir düşünmeyi (deliberation) gerektirmektedir (Bratman, 1990: 18)

Planlar ve niyetler, inançlarımıza bağlı olarak arzularımızı yerine getirmek için rasyonel olarak geliştirdiğimiz zihinsel durumlardır. Bir plan, daha üst düzey bir niyettir. Bir plana bağlı kaldığımızda, onu gerçekleştirmemizi sağlayan daha belirli alt düzey niyetler oluştururuz ve her bir niyet düzeyini yerine getirmek için gerekli eylemleri gerçekleştiririz. Bu planlama süreci, tutumlarımızı ve inançlarımızı zamana ve sosyal alana yansıtır, onların eylemlerimizi şimdiki zamanın ötesinde etkilemesine ve eylemlerimizi başkalarınınkilerle koordine etmemize olanak tanır. Sosyal varlıklar ve rasyonel bireyler olarak bu süreç bizler için kritik öneme sahiptir (Taillard, 2002: 189).

Bratman (1990: 18-19) geleceğe yönelik niyetler ile planlar arasındaki ilişkiyi önemser ve soyut yapılar olarak planlar ile zihinsel durumlar olarak planlar arasında fark olduğunu dile getirir. Planlardan konuşurken, aklında belirli bir zihinsel durum olduğunu ve soyut bir yapı olmadığını ifade eder. Onun için niyet edilen şey aslında günlük kullanımındaki ifadesiyle bir plana sahip olmaktır. Ancak bu noktada birbirinden farklı iki tür plan söz konusudur. Bunlardan ilki herhangi bir durumda kullanılabilir, sahip olunan planlardır. Söz gelimi ne zaman canınız kavurma çekse, bunu en güzel şekilde yapmanızı sağlayacak bir tarif planınız olabilir. Bu tarif, potansiyel bir gelecek planıdır. Gerçekleştirilmesi zorunlu değildir. İkinci tür plan ise, yapılacak bir eyleme yönelik planı ifade etmektedir. Bir diğer deyişle, tarif defterindeki kavurmayı yapmaya niyetlenmektir. Bratman'ın anladığı şekilde planlar, uygun türden bir eylem taahhüdü içeren zihinsel durumlardır: Bir A planının olması yalnızca A'yı planlamak kişi için geçerliyse (true) söz konusudur. Sınırlı bir aktör olarak her bir bireyin planlarının tipik iki önemli özelliği vardır. İlk olarak planlar sıklıkla kısmidir. Planların kısmi olması demek, söz gelimi, yarın bir yere gitmeye karar verilirse, yarınla alakalı her şeyi bir anda içeren tamamlanmış bir planın olmaması demektir. Aksine, planlar genellikle hiyerarşik bir yapıdadır. Amaçlara ilişkin planlar, araçlar ve hazırlık aşamalarına ilişkin planları içerir. Daha genel niyetler ise daha spesifik olanları barındırır. Sonuç olarak, diğer kısımları sabit tutulurken, planların kimi kısımları düşünülp değerlendirilir. Bir yandan, faaliyetlerimizi hem

kendi yaşamlarımız için hem de sosyal olarak yaşamlar arasında koordine etmemiz gerekmektedir. Bunu da bilgiyi işlemek ve müzakere etmek için (*sahip olduğumuz*) sınırlı kapasitelerimizle uyumlu şekillerde yapmamız gerekmektedir. Diğer yandan, dünya bizim ummadığımız şekillerde değişmektedir. Dolayısıyla uzak geleceğe yönelik aşırı detaylı planlar çok az işe yarayacaktır ve uğraşmaya değmeyecektir. Geleceğe yönelik kısmi, hiyerarşik olarak yapılandırılmış planlar uzlaşma çözümümüzü sağlar. Planların kısmiliğiyle birlikte, içinde önceki niyetlerimizin girdi olarak önemli bir rol oynadığı akıl yürütme biçimleri ortaya çıkar; araçlar ve hazırlık aşamalarına ilişkin önceki bir niyetten sonraki niyetlere akıl yürütme. Bu tür bir akıl yürütmede, davranışlarımıza başarılı bir şekilde rehberlik etmeleri için gerekli olan şekillerde kısmi planları tamamlarız. Planlar araçlar, hazırlık aşamaları ve nispeten belirli eylem planlarına ilişkin alt planlarla tamamlanmalıdır. Planladığımızı yapmak için en az inandığımız kadar kapsamlı olan alt planlar gerekmektedir. Aksi takdirde, araç-amaç tutarsızlığından mustarip olacaklardır.

Bu açıklamaların ardından Bratman, pratik akıl yürütme türlerine dayalı olarak bir model oluşturur. Bu modelde, çatışan seçeneklerin lehine ve aleyhine arzu-inanç nedenlerini tartıp biçme ve önceki bir niyetten, türetilmiş niyetlere kadar araçlar ve benzeri şeylere ilişkin akıl yürütme söz konusudur. Modeli; önceki niyetleri, arzu-inanç nedenlerinin tartılıp ölçülmesinin gerçekleşeceği bir arka plan çerçevesi sağlayan kısmi planların unsurları olarak görmektedir. Arkaplan çerçevesi, doğrudan inançları olduğu gibi önceki niyetleri ve planları da içerir. Sonraki akıl yürütmeler için sorunlar teşkil eden ve bu problemlere çözümleri kısıtlayan bu çerçevedir. Yani pratik akıl yürütmenin iki düzeyi vardır. Önce, kısmi planlar ve problemler oluşturulur ve bu problemlere potansiyel çözümler sunan seçenekler üzerinde bir filtre sağlanır. Arzu-inanç nedenleri ise, ilgili ve kabul edilebilir seçenekler arasındaki müzakerede tartılıp ölçülecek düşünceler olarak yer alırlar.

Arzunun akıl yürütme yeteneği, faillerin eylemlerini neden yaptıklarını açıklar. Kişi bir niyetle hareket etmek üzereyken, eylemi motive eden arzular meydana gelir. Amaçlarına nasıl ulaşabilecekleri hususunda akıl yürütürler. Mevzubahis eylem, amaçlarına ulaşmada bir araçtır. Bilhassa bu yüzden dikkat çekicidir. Fail, eylemde bulunma niyetinde olduğunu bilir ve eğer eylem için niyetlenirse, harekete geçeceğini de bilir. Arzuları onu bu öncüllerden, eyleme geçeceği sonucuna sevk eder (Sinhababu, 2013: 684).

Niyetler, arzular ve değerlendirmeler tutum yanlısıdır, sıradan inançlar ise tutum yanlısı değildir. Tutum yanlısı olanlar en genel anlamda, motivasyonel bir rol oynarlar; inançla uyum içinde, bizleri harekete geçirebilirler. Ancak tutum yanlısı olanların çoğu, davranışın sadece potansiyel etkileyicisidirler. Niyetler, tutum yanlısı bir davranış kontrolüdür; davranışın yalnızca potansiyel bir etkileyicisi değildir (Bratman, 1990: 22)

2.1. İletişimin Bir Veçhesi: Siyasal İletişim ve Siyasal İletişimde Niyet

Bir disiplin olarak var olabilmiş siyasal iletişim, iletişim biliminden neşet etmiş, onun dallarından sadece birisidir. “Siyasal iletişim alanı siyasetin tüm iletişimsel boyutunu gözler önüne sermektedir (Soncu, 2018a: 59)”. Siyasal iletişim disiplininin kendine ait bir alan çizebilmesi, izlediği bilimsel metotlar neticesindedir.

İletişimin kurumsal yapılara sahip, demokratik bir toplumda yer alması esasen çok gerilere uzanmaktadır. Bunun için milattan önce beşinci yüzyıldaki Antik Yunan’a gitmek gerekmektedir. Bu bağlamda iletişimin siyasal bir anlam kazanması da bu zamana denk uzanır. Zira, toplumu yönetenlerle, yönetim işlerine ortak olan, sorumluluklarını paylaşan özgür ve eşit bir toplum ideali o zamanlar belirmiştir. Bu ideali gerçekleştirmede ise genelde iletişim ve özelde retorik önemli bir yer tutmaktadır. Sitenin yönetiminde etkin olmak isteyen bireylerin, istedikleri yönde kararların alınması adına kent meydanlarında (Agora) diğer kişileri ikna etmek amaçlı yaptıkları konuşmaları bu dönemlerde popülerdir. Bu konuşmalara herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Hatta bu alanda gençlere eğitimler verilmiştir. Bunu üstlenenler de şehrin gezici hocaları olan Sofistlerdir. Sofistler öğrencilerinin dil kullanımı üzerindeki yetkinliklerini artırmak için uğraşırlar. Retorikte, diyalektikte ve tartışmalarda gelişmeleri için uğraşırlar. Bu uğraşların özüne yatan gaye ise, politikayı öğretmektir (Bourse ve Yücel, 2012: 36-37).

Siyasal iletişimin neden iletişimden ayrı bir disiplin olarak var olduğu sorusu, onun iletişim amaçlarından kaynaklanmaktadır. Siyasal iletişim “geniş halk kitlelerini istenilen yöne yönlendirmek; beklenen tutum ve davranış değişikliğini yaratmak, kısaca toplumları, hedef kitleleri etkilemek amacıyla (Aziz, 2011: 2)” gerçekleştirilir. Dolayısıyla siyasal iletişimin gerçekleştirilmesinin merkezinde de, siyasal aktörlerin niyetleri yer almaktadır. “siyasal liderler seçmenin kendi lehlerine olan davranış ve düşüncelerinin devamlılığı veya kendi aleyhlerine olan davranış ve düşüncelerin lehlerine dönüşmesi için konuşmalar yapmaktadırlar (Soncu, 2018b: 218).

Niyetlerin kişilerin iç dünyası ile onun çevresi arasındaki ilişki sonucu oluştuğundan bahsedilmiştir. Siyasal alanda da benzer şekilde kurumsal yapılar içerisinde yer alan siyasal aktörlerin niyetleri ile onların seslendiği kitleler yer almaktadır. Anık (2005: 1-2) siyasal iletişim etkinliklerini gerçekleştirilme niyetlerine göre üç başlığa ayırmıştır. Bu başlıklar; siyasal propaganda, siyasal reklam ve siyasal halkla ilişkiler olarak kategorize edilmiştir. Bu kategorilerin her birinde gerçekleştirilen eylemlerin niyetleri farklılık arz etmektedir. Siyasal propaganda ile ‘zihinlerin inşası’na niyetlenilirken, siyasal reklam ile ‘istek ve ihtiyaçların istismarı’ hedeflenilmektedir. Siyasal halkla ilişkiler ise ‘zihinsel kesişme ve örtüşme’ niyetiyle gerçekleştirilen etkinlikleri içermektedir. Kuşkusuz, bireysel ve kişilerarası ilişkilerde bahsi geçen niyetlerin ve niyetler ile ilişkili olan akıl yürütmelerin, planların, arzuların,

inançların, beklentilerin ve benzeri unsurların boyutu siyasal alanda daha girift bir hal alacaktır.

Böyle bir durumu Bratman (1990: 23-24) savaş esnasında verilen siyasal kararlar örneği üzerinden inceler. Ardından ‘pratik akıl yürütmeye niyetin rolleri’ adını verdiği modelin ilkeleri üzerinden örneği daha yakından inceler. Buna göre, örnekte stratejik bombardıman uçağı ile terör bombardıman uçağı yer almaktadır. Ona göre, terör bombardıman uçağı ve stratejik bombardıman uçağının her ikisinin de düşmana karşı savaş çabasını destekleyen amaçları vardır. İkisi de bombaları atarak amaçlarını takip etmeye niyetlenmektedir. Terör bombardıman uçağının planı, düşman bölgesinde okulu bombalamak ve böylece düşmanın çocuklarını öldürmek, düşman nüfusunu tedhiş etmek ve düşmanı teslim olmak için zorlamaktır. Stratejik bombardıman uçağının planı ise düşmanın cephane tesislerini bombalamak ve böylece düşmanın savaş çabasını baltalamaktır. Bununla birlikte, stratejik bombardıman uçağı aynı zamanda mühimmat tesisinin bir okulun yanında olduğunu bilir ve tesisi bombaladığında okuldaki çocukları öldüreceğini de bilir. Stratejik bombardıman uçağı bu kötü etki hakkında çok endişelidir. Ancak, mühimmat tesisinin yıkımıyla savaş çabasına yapılacak katkının bu bedelden daha ağır basacağı sonucuna varmıştır. Stratejik bombacı tesisi bombalamayla çocukları öldürüyor olacağını biliyorken, onları öldürmeye niyet etmez. Terör bombacısı için çocukları öldürmek ve amaçlanan zafere ulaşmak için araç anlamına gelirken, stratejik bombacı için, sadece mühimmat tesisini bombalama yoluyla yapacağını bildiği bir şeydir. Stratejik bombacı müzakerelerinde çocukların ölümlerini oldukça ciddiye alsa da, bu ölümler onun için sadece beklenen bir yan etkidir.

Örnekte yan etki olarak açığa çıkan çocukların ölümü, kuşkusuz, böyle bir siyasi karar örneği ile karşı karşıya kalındığında niyetin samimiyeti bağlamında sorgulanacaktır. Çünkü niyet edilmeyen bir harekete kalkışılması, belirli bir sonucunun görüleceğinin bilinmesine karşılık ona niyet edilmediğinin söylenilmesi şüpheli görünecektir. Bu şüpheli durumdan Bratman, paket anlaşma problemi olarak bahseder. Ona göre kişinin her ne seçerse ona niyetlendiğini varsaymak doğaldır. Ancak bahsettiği paket anlaşma problemi aksini iddia etmektedir. Kişinin, niyetlendiği şey, seçtiği şey olmayabilir. Öyle gözükse de, öyle olmak zorunda değildir. Paket anlaşma problemi, Bratman’ın ‘pratik akıl yürütmeye niyetin rolleri’ isimli modelinin bağlı olduğu dört ilke üzerinden belirir. Bu ilkeler:

Bütünsel sonuç ilkesi: Bir planın belirli bir sonucu beraberinde getireceğini bilinmesine karşın yine de o planı tercih ediliyorsa, hem plana hem de sonuca karar kılınmış demektir.

Bütünsel tercih ilkesi: Bütünsel sonuçla kılınan karar, o senaryonun tercih edilmesidir.

Tercih-niyet ilkesi: Akıl yürütmeye dayanarak seçilen tüm tercihlere niyetlenilmiştir. Hepsinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Niyet bölünmesi ilkesi: Niyet edilen senaryoların kişinin kontrolü altında olduğu düşünülüyorsa, bu senaryolara ayrı ayrı niyet edilecektir.

Bu dört ilkeyle birlikte paket anlaşma problemini aynı örnek üzerinden ele alır Bratman. Buna göre stratejik bombacı örneğinde, bombalayarak çocukların öldürülmesi seçeneği ciddi şekilde ele alınır. Dolayısıyla, bütünsel sonuç ve bütünsel tercih ilkeleri birlikte, stratejik bombardıman uçağının bombalamayı ve çocukların ölümüyle sonuçlandırmayı ve diğerlerine tercih etmesini gerektirir. Ancak diğer taraftan, tercih-niyet ilkesine göre bombalamayı ve beraberinde çocukların ölümüne sebep olmaya vd. niyet etmelidir. Ancak stratejik bombacı bilir ki bombalayıp bombalamamak kendisine bağlıdır ve aynı zamanda çocukları öldürüp öldürmemek de kendisine bağlıdır. Öyleyse, niyet bölünmesi ilkesine göre stratejik bombacı, çocukları öldürmeye niyet edecektir. Dolayısıyla, ilk izleniminin aksine, niyetlenen ve yalnızca beklenen neticeler arasında bir ayırım yapılmasına yer yoktur (Bratman, 1990: 25).

Ancak daha önce ifade edildiği üzere niyetler, davranış denetleyicisidirler. Bu, bir neticeye sebep olan niyetin, normal olarak bu neticeyi meydana getiren çabayı beraberinde getireceği anlamına gelmektedir. Bir neticeyi meydana getirmek için çabalamak, kısmen, kişinin davranışını buna göre yönlendirmesidir. Kabaca, kişi bu neticeyi desteklemede başarısı ya da başarısızlığının göstergesine cevaben yaptığı işte ayarlamalar yapmak için hazırdır. Dolayısıyla terör bombacısının davranışını çocukların ölümüne sebep olacak yönde yönlendirmesi umulabilir. Eğer havadayken farklı bir okula hareket ettiklerini öğrenirse, onları takip etmeye ve bombaları oraya götürmeye çalışacaktır. Eğer buldukları binanın çok sağlamlaştırıldığını öğrenirse, bu sebepten özel bir tür bombada karar kılabilir. Dolayısıyla, terör bombacısının çocukları öldürme niyeti, onun sonraki pratik akıl yürütmesine girdi olarak bir çift karakteristik rol oynayacaktır ve zamanı geldiğinde onları öldürmek için çabasına yön verecektir. Dolayısıyla onların ölümü amacıyla davranışına rehberlik edecektir. Peki ya stratejik bombacının onun çocukları öldürmesine yönelik tutumu? Onları öldürmeye yönelik tutumunun böyle bir üçlü rol oynamayacağı açık görünmektedir. Stratejik bombacı kendisini çocuklar nasıl öldürülür problemiyle karşı karşıya bırakılmış görmeyecektir. Ne de daha sonraki niyetlerini onları öldürmesine uydurmaya zorlama eğiliminde olacaktır. Tarif edildiği gibi birlik harekâtını daha sonra düşünecek olsaydı ve ortaya çıkan tahliye olasılığını not edecek olsaydı, onun için bu birlikleri hareket ettirme seçeneğini engellemezdi. Ve son olarak, bombalama görevine bir kez girişse bile çocukları öldürmeye çabalamayacaktır. Normal bir durumda bu, çocuklar ve onların ölümlerini takip ederek eylemine yön vermeyeceği anlamına gelmektedir. Aksine, sadece mühimmat tesisi ve onun yıkımını takip edecektir. Bu bağlamda tercih-niyet ilkesi reddedilmiş ve yerine kişinin seçtiği her şeye pratik akıl yürütme temelinde niyetlendiğinin varsayılmayacağı söylenmiştir. Genel bir plan senaryosunda yapılan tercihler, o tercihler lehine olumlu bir değerlendirme yapıldığını göstermez. Ancak niyetlerin gerçekleşmesine hizmet eden genel senaryoya, Bratman'ın ifadesiyle paket anlaşmaya hizmet eden tercihler söz konusu olabilir (Bratman, 1990: 26-30).

Bu, birşeyi kasten (intentionally) yapıyor olmakla, bir şey yapmaya niyetlenmek arasındaki incelikli ayrımdır. Birinci durum, kasıtlı olarak bir eylemi kasten yapmak olarak yazılabilir. Özellikle, belirli bir etkisi olacağı bilgisiyle kişi kasten bir eylemi sergiliyorsa, o halde etkiye de kasten sebep olmuştur. Diğer taraftan, kişi bir etkiyi gerçekleştirmek için eylemi sergilemiyor olabilir –eylem diğer amaçlar için sergilenenecekse, kaçınılamaz bir yan etki olabilir. Dolayısıyla, her ne kadar ona sebep olmaya niyetlenmese de fail etkiye kasıtlı olarak sebep olabilir. Belli bir planın hedeflerinden birini artık gerçekleştiremeyeceği şekilde bir durum değişirse, fail planı değiştirecektir. Diğer taraftan, bir yan etkinin artık gerçekleşmeyeceği şekilde durum değişirse, failin planı revize etmesi gerekmemektedir. (Allen, 1990: 71)

Niyetlerin doğasının karmaşıklığını gösteren bu örnek şüphesiz sadece savaş gibi olağanüstü hallerde belirmez. Siyasal kararların doğasında, yönetenlerin yönetilenleri etkilemesi vardır. Bu etkilerin vatandaşları mücbir olarak bağlayan etkisi yasalarla da açığa çıkar. ”Yasalar, toplumsal fayda çıkar, toplumsal düzen-istikrar ve genelin yararını öncelikler gözetken kurallardır. Bu yüzden de sivil toplum eninde sonunda siyasi irade, daha doğrusu bu iradeyi güden egemen güçlerin emrine amade kılınmış olmaktadır (Anık, 2005: 8)”. Böyle bir siyasi erke sahip olmak, genelde siyasal partiler özelde siyasal aktörler için nihai bir hedef olacak ve bu hedefi gerçekleştirme niyetlerini de realize edecek olan şüphesiz başarılı bir siyasal iletişim etkinliğini ortaya koymak olacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak çok geniş bir fotoğrafın parçalarını bir arada görmek adına özetlemek gerekirse:

Toplumsal alan ekonomik, siyasal, psikolojik, sosyolojik vb. alanların hepsinin iç içe olduğu, her birinin bir diğerinden etkilendiği bir alandır. Bu alanda var edilen tüm yapılar toplumsal uzlaşımın varlığını kazanmaktadır. Uzlaşım, ortak niyetler üzerinde karar kılınmasını ifade etmektedir.

Düşünen varlıklar olarak insanların, çeşitli hususlarda uzlaşım halinde olması belirli bir iletişim çabasını zorunlu kılmaktadır. İletişimi mümkün kılan medyatik araçların seçimi ve kullanılma biçimleri, iletişim niyetlerinin gerçekleştirilmesinde önem arz etmektedir. Dil, medyatik araçların başında gelmekte ve bir toplumun sahip olduğu anlamları temsil etmektedir. Bu anlamlar, toplumun anlaşabilmesi için, üyelerine anlamsal bir çatı sunmaktadır. Bu çatı altında, bireyler adedince anlamlandırmalar söz konusudur. Genel çatı altındaki özel anlamlandırmalar, toplumsal alanda öznelerarası etkileşim ve iletişimle, o toplumun dinamizmini oluşturmaktadır.

Niyet (intention) kavramı insan zihni ile dış dünya gerçekliği arasında kurduğu ilişkilerde beliren, bu ilişkilere göre bireyin anlamlandırmalarına ve davranışlarına yön veren bir kavramdır. Niyet kavramı, insan zihninden ayrılamayan ve dolayısıyla onun tüm yaşam amaçlarına, hedeflerine, duygularına, plan ve hedeflerine, (ön)yargılarına, arzularına ve benzeri

zihinsel durumlarına işleyen bir kavramdır. Kavramın önemini anlayan araştırmacılar, yapay zekâ alanında insan zihninin mezkur özelliklerini içerecek bir makine icat etme arayışı içindedir. Bu anlamda, insandan makineye uzanan bu tasavvur dikkate alınarak, iletişimin ve kavramlarının muhtevasını ve felsefi boyutlarını iyi analiz etmek gereği doğmaktadır. Bu ise, geleneksel ve çoğu mekanik olan iletişim anlayışlarından daha kapsamlı bir bakışı gerektirmektedir.

Bir kesit olarak bu çalışmada siyasal iletişim alanında dilin kullanımı ele alınmıştır. Bireylerin iradelerinin üstünde irade sahibi olma özelliğini haiz siyasi aktörlerin, siyasal etkinliklerini gerçekleştirirken iletişimi etkili bir araç olarak kullanmaları siyasal yaşamları açısından hayati önem arz etmektedir. Araçlar nihayetinde amaçlar/niyetler için kullanılmaktadır. Kendi içinde karmaşık bir yapıya işaret eden niyet kavramı, siyasal aktörlerin niyetleri kapsamında ele alındığında daha karmaşık hale gelmektedir. Bu bağlamda bir medyatik mekanizma olan dil gibi, kitle iletişim araçlarının kullanımı da, niyetleri gerçekleştirmedeki etkinliklerinin ölçümlenmelerine bağlı olarak kullanılacaktır. Burada fark edilmesi gereken nokta, medyanın iletişimin kendisi değil onu görünür kılan bir mekanizma olmasıdır. Dolayısıyla toplumu ve toplumsal bütün unsurları var eden ve sosyal bilimlerin merkezinde yer alan bir kavram olan iletişimin yürütülmesinde ve gerçekleştirilmesinde planlanan niyetlere hizmet edecek araçların seçilmesi önem arz etmektedir. Niyetler ise iletişim disiplininin merkezinde yer alan bir kavram olarak gerekli teveccühü görmeyi beklemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Sümeyra Tüzün %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Sümeyra Tüzün %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflicts of interest.

Kaynakça

Açıköz, H. M. (2003). *İletişim Felsefesine Giriş: İnsani İletişimin Felsefi Temelleri*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Allen, J. F. (1990). *Two Views Of Intention: Comments On Bratman And On Cohen And Levesque*. P.R. Cohen, J. Morgan ve M. Pollack (Ed.), *Intentions in communication* (ss.71-75) içinde. The MIT Press: Massachusetts.

- Ank, C. (2005). *Epistemolojik Düzlemde Yarınki Siyaset*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ank, C. (2010). Logos Olarak İletişimi Tartışmak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 30, ss.7-12.
- Ank, C. (2014). *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ank, C. (2017). Bilgi işleme mekanizma olarak zihinsel performans. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), ss.314-330.
- Ank, C. (2018). Medya ve Demokrasi İlişkisinin Bağ ve Bağlantıları Üzerine Yeniden Düşünmek. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 30, ss. 129-138.
- Aziz, A. (2011). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balconi, M. (2010). *Intentions And Communication: Cognitive Strategies, Metacognition And Social Cognition*. Neuropsychology of communication (ss. 159-175) içinde. Milan: Springer.
- Bourse, M, Yücel, H. (2012). *İletişim bilimlerinin serüveni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bratman, (1990). *What Is Intention?*. P. R. Cohen, J. Morgan ve M. Pollack (Ed.), Intentions in communication (ss. 15-32) içinde. Massachusetts: The MIT Press.
- Cohen, A. P. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu* (M. Küçük, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Cohen, P.R., Morgan, J, Pollack, M.E. (1990). *Introduction*. P. R. Cohen, J. Morgan ve M. Pollack (Ed.), Intentions in Communication (ss. 1-14) içinde. Massachusetts: The MIT Press.
- Cüceloğlu, D. (2002). *Keşkesiz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Doğru, E. (1996). Dil, Düşünce Ve Kültür Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi (TÖMER) Dil Dergisi*, 45, ss.15-25.

- Gönenç, E. Ö. (2007). İletişimin Tarihsel Süreci. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, ss.87-102.
- İngeç, A.K. (2022). *Kurumsal İletişim Etkinliklerinin Mantığı*. İstanbul: Nobel Basın Dağıtım.
- Kansu Y. N. (2009). *Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Oskay, Ü. (2011). *İletişimin Abc'si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Searle, J. (1996). *Akıllar Beyinler Ve Bilim* (K. Bek, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Searle, J. (2015). *Zihin Dil Ve Toplum* (A. Tural, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Sinhababu, N. (2013). The Desire-Belief Account Of İntention Explains Everything. *Noûs*, 47(4), ss.680-696.
- Soncu, A. G. (2018a). *Siyasal Halkla İlişkiler Açısından Siyasal İletişim: Siyasetçinin Fısıldadıkları*. K. G. Yiğitbaşı, A. G. Soncu (Ed.), *Siyasal dilin satır arası* (ss. 59-86) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Soncu, A. G. (2018b). *Siyasal Halkla İlişkiler Açısından Analoji. AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 9 (33), ss.209-220.
- Taillard, M. O. (2002). Beyond Communicative İntention. *UCL Working Papers in Linguistics*, 14, ss.189-207.
- Ünal, C. (2022). *Toplumun Medyatik İnşası ve Göç*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Whitehead, A. N. (2019). *Sembolizm Anlamı Ve Etkisi* (R. Ertürk, Çev.) Ankara: Fol Kitap.

Extended Abstract

Interaction, communication, and media are the concepts that can be found surrounding every second of life. These concepts can be considered just like breathing, thinking, and feeling. As parts of daily life, these concepts are also subjects of revealing and understanding the problems occurring when people interact and communicate. In this study, these concepts, interaction, communication, and media, are reviewed by drawing the conceptual borders at first. Then, the concept of intentionality, whose importance is mainly appreciated by foreign literature, especially in artificial intelligence and communication, is discussed.

There is always an interaction in life. Therefore, it is crucial to draw borders between interaction and communication. At this point, the rise of the ancient question may come to mind: whether non-communication is possible. It can be helpful to focus on how interaction prioritizes communication. Before the communication phase, there should be some feelings and some effects. Scents, images, scenes, thoughts, and mental reminders could trigger these effects. For this reason, the interaction process is different for everyone. It can be related to the past, present-day, or future. It is shaped based on the content, which can differ at each interaction. On the other hand, communication needs a common ground between people, which is different from how interaction works. Where there is communication, there is a specific meaning, decision, thought or feeling, and so on. However, how do people communicate? By using some mediatic tools, people can interact and communicate. However, unfortunately, the media concept often use as a substitute for communication. The media means indicative systems, and language comes first at the top of these systems. People are used to thinking of language as communication, but it is just a medium. This medium carries what people have in their minds. If someone thinks the language does not fit his feelings, he can choose another way to express such as a representative image, a jest, and music. This explanation takes us to the concept of intention.

All human behavior has an intention. Intentionality is the kind of relationship that the human mind builds with the external world. Because the relation is in the human mind, intentionality has a complex character. Scientists working with artificial intelligence know that complexity. Therefore, they try to understand the way people think and act. However, people's minds have four apparatus; intelligence, mind, logic, and consciousness. Understanding these concepts makes us closer to seeing the complexity of intention. People realize, analyze, and express some things from the external world and congenialize them with their past and future. These shapings produce and reshape people's intentions and, thus, behaviors.

Bratman (1990) first concerns future-directed intentions. To intend something means the systematic relation between people's perception and behavior. Thus, people's beliefs, desires, reasoning, aims, goals, purposes, values, and acts are strictly related to intentions. Considering these concepts, it will be apparent that intention entirely encircles people's lives. The attitudes also develop as part of intentions, so intentions are pro-attitudes. Thus, they are the motives for actions. Therefore, when people tend to act on some things, the state of the human mind is intentionality, and an intentional action elaborates the intention, in other words, how to realize the intention. Therefore, intention includes both the human mind and the external world. All intentions are about to meanings that people have. That is why language is an important medium to realize intentions. It shows that the social background embedded and shaped people's thoughts, feelings, and acts are also consequential. Social background is the context in which people understand and act in a way from the simplest daily activities to more complex situations.

As their common ground social background affects and directs intentions. More comprehensive intentions need strategic plans.

Like beliefs, thoughts, desires, aims, and purposes, plans based on practical reasoning are also substantial. Intentions are composed according to specific plans. These plans help people coordinate both for themselves and with each other. Plans are related to other plans, generally big ones. Each activity in human life is related to another one. When a person decides to meet with someone, s/he needs to consider the rest of the week. That plan should not interrupt his/her other plans. That is why intentions are a matter of planning, and plans are related to all people communicated with and to other plans. In other words, as in mental situations, plans need comprehensive deliberation. Coordinating intentions in harmony with others and personal programs are easy to understand. Nevertheless, their complexity will be understood better if the social situations are considered well.

To understand this complexity, we can think about political communication. The main concepts in political communication are power, authority, governing, and legitimacy. It is the purposes, in other words, intentions, making different political communication from communication. Political actors want to affect the voters around their intentions. Because the policy is a challenging and competitive area, the concept of intentionality becomes more intricate. Political decisions and actions may differ from what they are or veiled under them. The intentions and choices may also have significant challenges and seem confusing and unclear about political actors' intentions. There is always a complicated structure, like political intentions, from war times to ordinary activities.

All other disciplines separated from social sciences could be examined from the perspective of intentions. This study is just a little step toward entering the wide world of intentions and appealing to other scientists' attention to this field.